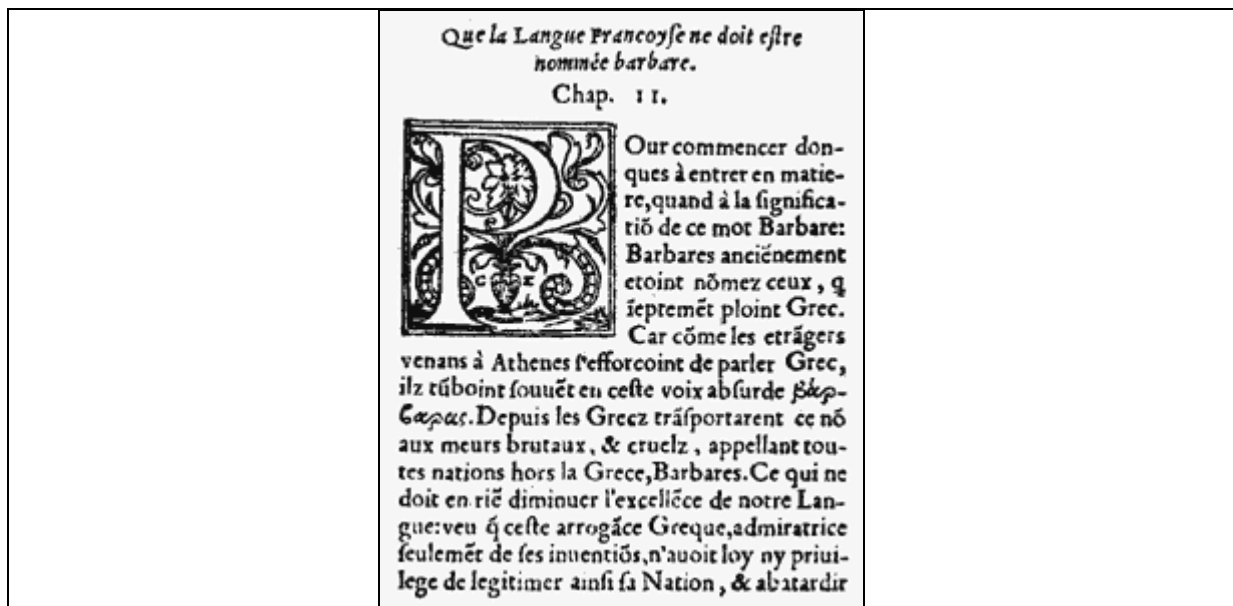

DE POËZIE VAN DE PLÉIADE

Een groep van zeven leerlingen van het collège de Coqueret in Parijs heeft halverwege de zestiende eeuw de Franse literatuur een hele nieuwe weg doen inslaan. Geënthousiasmeerd door de eigenzinnige lessen van hun leraar Grieks, die hen ertoe aanspoorde niet de gebruikelijke samenvattingen te lezen maar zelf de oorspronkelijke teksten te bestuderen, richtten zij een dichtersgenootschap op dat zij aanvankelijk heel strijdvaardig *La Brigade* noemden. Hun leider Pierre de Ronsard veranderde die naam vervolgens in *La Pléiade* (zevengesternte), naar het gelijknamige sterrenbeeld.

De zeven jonge dichters haalden hun neus op voor alles wat er voor hun tijd in het Frans was geschreven. Met hun werk wilden zij echter aantonen dat het wel degelijk mogelijk was poëzie te schrijven in het Frans die in kwaliteit niet onderdeed voor de grote klassieke voorbeelden. Om zich even genuanceerd uit te kunnen drukken als de Latijnse en Griekse dichters moest de Franse taal verrijkt worden. De Pléiade-dichters bedachten dan ook veel nieuwe woorden en ontleenden woorden aan allerlei dialecten, technische jargons enz. Ook vervingen zij de bestaande literaire genres door nieuwe, zoals de ode, de hymne en vooral het sonnet, dat Petrarca eerder in Italië had geïntroduceerd.

Hun vernieuwende ideeën werden door Joachim du Bellay uiteengezet in een manifest, *La Défense et illustration de la langue française* (1549).

pagina uit de oorspronkelijke druk van La Défense et Illustration de la Langue française

Veel terugkerende thema's in de poëzie van de renaissance

Als je gedichten uit de renaissance gaat bestuderen, vind je vaak veel verwijzingen naar de Klassieke Oudheid. Daarnaast zul je ongetwijfeld merken dat bepaalde thema's opvallend vaak voorkomen. We zullen er hier een aantal behandelen:

1. *carpe diem*

De mens heeft altijd beseft van hoe korte duur zijn bestaan op aarde is. In de door de kerk beheerste middeleeuwse maatschappij, waarin de gewone mensen een hard bestaan kenden en in het algemeen niet langer leefden dan zo'n dertig à veertig jaar, goldt het motto *memento mori*: "gedenk te sterven". Als de eenvoudige middeleeuwer in de kerk een afbeelding zag van een dodendans, waarin niet alleen boeren en eenvoudige burgers, maar ook koningen en kerkvorsten werden opgehaald door de Dood, kon hij troost vinden in de gedachte dat tenminste voor de dood iedereen gelijk was, en hoop putten uit het geloof dat het leven na de dood beter zou zijn dan dat op aarde.

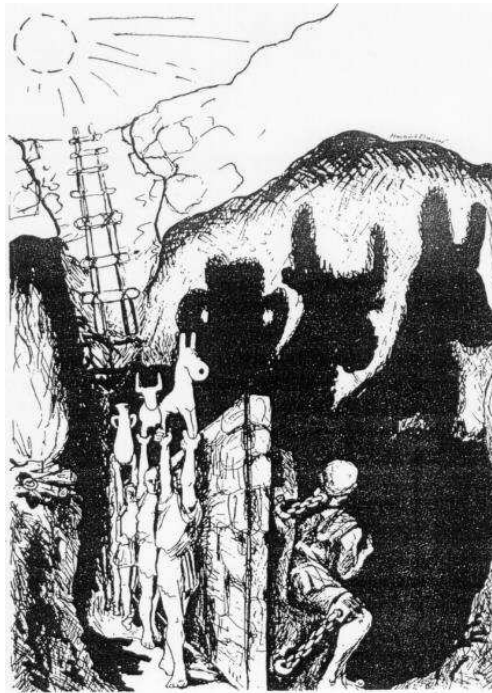
In de Renaissance gaf hetzelfde gegeven van de vergankelijkheid van de tijd aanleiding tot een misschien veel optimistischer motto, namelijk het *carpe diem*: "Pluk de dag." Als het leven dan toch zo kort is, dan kun je er maar beter het beste van maken en zo veel mogelijk genieten van al het moois dat het leven te bieden heeft, voor het onverwachts ten einde komt.

2. *de ideale schoonheid*

In een tijdperk waarin niet langer God en de kerk, maar steeds vaker de mens zelf centraal staat, en men bovendien meer oog krijgt voor het mooie dat het leven voor de dood ons te bieden heeft, is het logisch dat men op zoek gaat naar de ideale schoonheid. In vele gedichten wordt de schoonheid van een geïdealiseerde geliefde beschreven en vergeleken met natuurverschijnselen, zoals bloemen of de opkomende zon. Het spreekt voor zich dat de schoonheid van de geliefde het altijd wint van het natuurschoon. Een geliefd motief daarbij is dat van de *roos*, waarvan de schoonheid onbetwist is, maar slechts even duurt. Na enkele dagen verwelkt de bloem en je kunt er dus maar beter meteen van genieten (zie *carpe diem*). Ook al kan de beschrijving van de geliefde nogal erotisch van aard zijn, het ging in de meeste gevallen toch om een platonische liefde. Veel dichters hadden hun "geliefde" slechts één keer in het voorbijgaan gezien...

3. *de Ideeënwereld van Plato*

Dit thema hangt sterk samen met het vorige. Het idealiseren van de schoonheid gaat namelijk rechtstreeks terug op de Ideeënwereld van Plato. De Griekse filosoof Plato vermoedde achter de direct waarneembare werkelijkheid een verborgen ("hogere") werkelijkheid, die hij de Ideeënwereld noemde. Hij legde dit uit d.m.v. de beroemd geworden allegorie van de grot, die hieronder kort samengevat is weergegeven:

Stel je een grot voor met een brede opening naar het zonlicht, waarin een groep mensen zo zit vastgeklonken dat ze alleen naar de wand tegenover de opening kunnen kijken. Ze zitten daar al vanaf hun vroegste jeugd en weten dus niet beter dan dat de schimmen die ze op de rotswand weerspiegeld zien de totale werkelijkheid zijn. Achter hun rug brandt een vuur waarlangs allerlei figuren, dieren en voorwerpen trekken. De gevangenen zien alleen de schimmen die het zonlicht en het vuur hiervan op de rotswand werpen.

Op een dag wordt één van de geboeiden bevrijd en hij ziet de voorwerpen, de dieren en de figuren zoals ze in werkelijkheid zijn. Buiten ziet hij de zon en de natuur en hij neemt kennis van de wisselende jaargetijden. Vervolgens wordt hij weer teruggebracht bij zijn vroegere lotgenoten.

Hij zou nu zeker proberen hen ervan te overtuigen dat hun kijk op de werkelijkheid niet juist en onvolledig is. Maar ze zouden hem niet geloven en hij zou niet de kans krijgen de vanzelfsprekendheid van hun wereldbeeld aan het wankelen te brengen. Ze zouden hem zelfs proberen te doden, omdat hij onrust zaait in hun wereld.

4. *“wie schrijft, die blijft”*

In de veel meer op het individu dan op het collectieve gerichte Renaissance, hoopten kunstenaars op de een of andere manier onsterfelijk te kunnen blijven. De levensverwachting was nog altijd niet erg hoog, maar door bijvoorbeeld over de schoonheid van zijn geliefde te schrijven, kon de dichter haar als het ware onsterfelijk maken.

Joachim du Bellay (1522-1560)

Joachim du Bellay, geboren in de Anjou, werd al op jonge leeftijd wees en had een tamelijk zwakke gezondheid. Nog voor hij in Parijs kennis maakte met Pierre de Ronsard studeerde hij rechten in Poitiers. In 1549 publiceerde hij de eerste Franse

sonnettenbundel *l'Olive*. Vier jaar later reisde hij naar Rome, waar hij kennis hoopte te maken met de belangrijkste Italiaanse

humanisten. De reis werd echter een teleurstelling. Teruggekomen in zijn geliefde Anjou publiceerde hij in 1558 zijn beroemdste bundel, *Les Regrets*.

Déjà la nuit en son parc amassait

In dit liefdesgedicht uit zijn bundel *L'Olive* vergelijkt Du Bellay zijn geliefde met de opkomende zon. Het meisje is zo mooi dat de dageraad rood kleurt van schaamte...

Déjà la nuit en son parc amassait¹
Un grand troupeau d'étoiles vagabondes,
Et pour entrer aux cavernes² profondes,
Fuyant le jour, ses noirs chevaux chassait;

5   Déjà le ciel aux Indes³ rougissait,
Et l'aube⁴ encor, de ses tresses⁵ tant blondes
Faisant grêler⁶ mille perlettes⁷ rondes,
De ses trésors, les prés enrichissait;

10   Quand d'occident, comme une étoile vive,
Je vis sortir dessus ta verte rive⁸,
O fleuve mien! une nymphe en riant.

---

¹ verzamelde

² grotten

³ in Indië; dus: in het oosten

⁴ dageraad

⁵ vlechten

⁶ hagelen

⁷ pareltjes

⁸ oever

Alors, voyant cette nouvelle aurore⁹,
 Le jour honteux d'un double teint colore
 Et l'Angevin¹⁰ et l'Indique¹¹ Orient.

Opdrachten

1. In de eerste twee kwatrijnen wordt in metaforen (zie appendix) weergegeven hoe de nacht verdwijnt en de dag aanbreekt. Zoek deze metaforen en vul het volgende schema in.

	Frans citaat	Nederlandse vertaling
verdwijnen van de sterren		
verdwijnen van de duisternis		
de eerste zonnestralen		
de dauw		

2. Geef in eigen woorden weer wat er in de laatste twee strofen verteld wordt.

Si notre vie est moins qu'une journée

In dit beroemde gedicht van Du Bellay vind je de typisch renaissancistische thema's terug van de vergankelijkheid van de tijd, het zoeken naar de absolute schoonheid en de ideeënwereld van Plato:

Si notre vie est moins qu'une journée
 En l'éternel, si l'an qui fait le tour
 Chasse nos jours sans espoir de retour,
 Si périssable¹² est toute chose née,

- 5 Que songes¹³-tu, mon âme emprisonnée ?
 Pourquoi te plaît l'obscur de notre jour,
 Si pour voler en un plus clair séjour
 Tu as au dos l'aile¹⁴ bien empennée¹⁵

- 10 Là, est le bien que tout esprit désire,
 Là, le repos où tout le monde aspire¹⁶
 Là, est l'amour, là, le plaisir encore.

⁹ Aurora: de godin van de dageraad

¹⁰ uit de Anjou (streek waar de beroemde rosé vandaan komt)

¹¹ indigo (blauw)

¹² vergankelijk

¹³ denk, droom

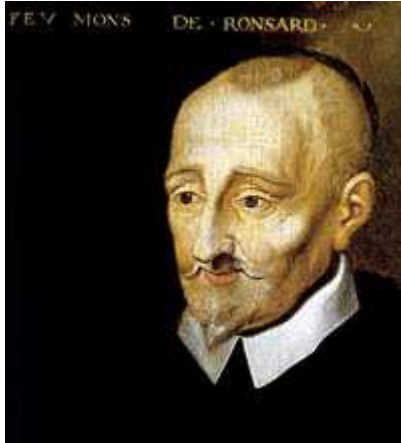
¹⁴ vleugel

¹⁵ gevederd

¹⁶ (na)streeft

Là, ô mon âme au plus haut ciel guidée,
Tu y pourras reconnaître l'Idée
De la beauté qu'en ce monde j'adore.

Pierre de Ronsard (1524-1585)

Het leven van Pierre de Ronsard, die afkomstig was uit een rijk adellijk milieu, leek al helemaal uitgestippeld te zijn. Een glanzende carrière in het leger of de diplomatie lag op hem te wachten. Hij begon inderdaad als page aan het hof, maar al gauw sloeg het noodlot toe. Net als Du Bellay kreeg hij ernstige gehoorproblemen. In Parijs raakte hij echter zeer geïnspireerd door de ideeën van de humanisten en hij besloot zich te wijden aan het dichterschap, en met succes! Hij schreef een zeer omvangrijk oeuvre, waarvan vooral zijn liefdesgedichtenbundels *Odes à Cassandre* (1552), *Les Amours de Marie* (1555-1556) en *Sonnets pour Hélène* (1578) het vermelden waard zijn. Zijn roem steeg tot grote hoogte. Hij werd dichter aan het hof, waar hij al gauw de eretitel *Prince des poètes* toegemeten kreeg.

Mignonne, allons voir si la rose

In 1545 ontmoette Ronsard aan het hof de toen 13-jarige Cassandre. Zeven jaar later beschreef hij zijn amoureuze herinneringen (waarmee hij overigens niets mocht doen, omdat hij de gelofte van kuisheid had afgelegd...) in de bundel *Odes à Cassandre*. Vaak terugkerende thema's in het werk van Ronsard zijn de vluchtigheid van de tijd en het carpe diem.

Mignonne, allons voir si la rose
Qui ce matin avait déclose¹⁷
Sa robe de pourpre au soleil,
A point¹⁸ perdu ceste vesprée¹⁹
Les plis de sa robe pourprée,
Et son teint au vôtre pareil.

---

¹⁷ geopend

¹⁸ niet

¹⁹ avond

Las²⁰! voyez comme en peu d'espace²¹,
Mignonne, elle a dessus la place
Las! las ses beautés laissé choir²²!
Ô vraiment marâtre²³ Nature,
Puisqu'une telle fleur ne dure
Que du matin jusques au soir!

Donc, si vous me croyez, mignonne,
Tandis que vostre âge fleuronne²⁴
En sa plus verte nouveauté,
Cueillez, cueillez votre jeunesse :
Comme à cette fleur la vieillesse
Fera ternir²⁵ votre beauté.

Opdrachten

1. Geef de overeenkomsten tussen de roos en de geliefde.
2. Leg uit hoe de carpe-diem-gedachte in de laatste strofe tot uitdrukking komt.

Comme on voit sur la branche au mois de mai la rose

Op verzoek van de koning schreef Ronsard in 1578 de bundel *Sur la mort de Marie*, ter nagedachtenis aan de zojuist overleden maîtresse van Henri III. Hij moest daarbij ongetwijfeld terugdenken aan zijn eigen geliefde Marie, die twintig jaar eerder uit zijn leven was verdwenen.

Comme on voit sur la branche au mois de mai la rose
En sa belle jeunesse, en sa première fleur
Rendre²⁶ le ciel jaloux de sa vive couleur,
Quand l'Aube de ses pleurs²⁷ au point du jour²⁸ l'arrose;

La Grâce dans sa feuille, et l'Amour se repose,
Embaumant²⁹ les jardins et les arbres d'odeur;
Mais battue ou de pluie ou d'excessive ardeur³⁰,
Languissante³¹ elle meurt, feuille à feuille déclore;

---

²⁰ helaas

²¹ hier: tijd

²² vallen

²³ ontaarde moeder

²⁴ bloeit

²⁵ verbleken, dof worden

²⁶ maken

²⁷ tranen

²⁸ bij het aanbreken van de dag

²⁹ (geuren) verspreidend

³⁰ hitte

³¹ weggwijpend

Ainsi en ta première et jeune nouveauté,
Quand la terre et le ciel honoraient ta beauté
La Parque³² t'a tuée, et cendre³³ tu reposes.

Pour obsèques³⁴ reçois mes larmes et mes pleurs,
Ce vase pleine de lait, ce panier³⁵ plein de fleurs,
Afin que vif et mort ton corps ne soit que roses.

Opdrachten

1. Vergelijk het eerste kwatrijn van dit gedicht met *Déjà la nuit en son parc amassait*. Welke twee beelden komen overeen?
2. En welke overeenkomsten vind je tussen het tweede kwatrijn van dit gedicht en *Mignonne allons voir si la rose*?
3. Op welke wijze verwoordt de dichter in de laatste strofe dat hij de schoonheid van zijn geliefde levend wil houden?

---

³² de schikgodin (lees: de dood)

³³ as

³⁴ begrafenis(plechtigheid), grafgeschenk

³⁵ mandje

Quand vous serez bien vieille...

Tenslotte nog een mooi voorbeeld van het thema van de onsterfelijkheid, vermengd met dat van het *carpe diem*. Of klinkt er ook niet de frustratie door van een afgewezen minnaar?...

Quand vous serez bien vieille, au soir, à la chandelle,
Assise auprès du feu, dévidant et filant³⁶,
Direz, chantant mes vers, en vous émerveillant :
« Ronsard me célébrait du temps que j'étais belle ! »

5 Lors, vous n'aurez servante oyant³⁷ telle nouvelle,
Déjà sous le labeur à demi sommeillant³⁸,
Qui au bruit de Ronsard ne s'aille réveillant,
Bénissant³⁹ votre nom de louange⁴⁰ immortelle.

Je serai sous la terre, et, fantôme sans os,
10 Par les ombres myrteux⁴¹ je prendrai mon repos :
Vous serez au foyer une vieille accroupie⁴²,

Regrettant mon amour et votre fier dédain⁴³.
Vivez, si m'en croyez, n'attendez à demain :
Cueillez dès aujourd'hui les roses de la vie.

---

³⁶ aan het spinnewiel

³⁷ die bij het horen van

³⁸ in slaap gedommeld

³⁹ zegenend

⁴⁰ lof, eerbetoon

⁴¹ in de schaduw van de mirteboom, volgens Vergilius aan de geliefden gewijd

⁴² gehurkt

⁴³ minachting

Appendix 1: Literaire begrippen

- **alexandrijn** Vers van 12 lettergrepen, met een cesuur na de zesde lettergreep:

Heu / reux / qui, / comme / U / lysse, // a / fait / un / beau / vo / yage,
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

(Du Bellay, Regrets XXXI)

- **alliteratie** of medeklinkerrijm. Je spreekt van alliteratie als beginmedeklinkers op elkaar rijmen: Je ne **par**lerai **pas**, je ne **pen**serai rien:

Mais l'amour infini me montera dans l'âme

(Rimbaud, Sensation, 1870)

- **assonantie** of klinkerrijm. Je spreekt van assonantie als alleen klinkers op elkaar rijmen:

Mes étoiles au ciel avaient un **doux frou-frou**

(Rimbaud, Ma bohème, 1870)

- **binnenrijm** Er is sprake van binnenrijm, wanneer twee woorden binnen een vers op elkaar rijmen:

Par les soirs bleus d'**été**, j'irai dans les **sentiers**

(Rimbaud, Sensation, 1870)

- **blazoengedicht** (renaissance) Een blazoengedicht is een gedicht waarin één voor één de charmes van de geliefde worden bezongen.

- **cesuur** Een cesuur is een min of meer natuurlijke pauze midden in een vers. In een klassiek alexandrijn behoort de cesuur precies na de zesde lettergreep te vallen:

// cesuur

* natuurlijke pauze

Heu / reux / qui, / comme / U / lysse*, // a / fait / un / beau / vo / yage,
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

(Du Bellay, Regrets XXXI)

Het ritme van het gedicht wordt levendiger als een natuurlijke pauze niet altijd precies samenvalt met de cesuur:

De / puis / huit / jours,* / j'a / vais // dé / chi / ré / mes / bot / tines
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

(Rimbaud, *Au Cabaret-Vert*, 1870)

Een cesuur wordt onregelmatig genoemd, wanneer hij midden in een woord(groep) valt:

- Au / Ca / ba / ret / Vert: * / je // de / man / dai / des / tar / tines
1   2   3   4   5   6   7   8   9   10   11   12

(Rimbaud, *Au Cabaret-Vert*, 1870)

- **chiasme** Twee bij elkaar horende zinnen of delen van een zin zijn elkaars spiegelbeeld. Als je de twee zinnen onder elkaar zet en de overeenkomstige elementen met elkaar verbindt, ontstaat een kruis (Grieks: χ = chi); die elementen kunnen ook elkaars tegengestelde zijn, of een ander verband hebben:

Zijn zus is ijverig,

lui is zijn broer.

- **climax en anticlimax** Bij een climax is er sprake van een opklimming in kracht. Het tegenovergestelde heet anticlimax.

Ja, ze moesten hem beminnen als ze in de ban van zijn geur waren, hem niet alleen als hun gelijke accepteren, hem beminnen tot in het waanzinnige, tot zelfopoffering, sidderen van verrukking moesten ze, schreeuwen, huilen van gelukzaligheid, zonder te weten waarom, op hun knieën zouden ze liggen als onder Gods koele wierook als ze alleen hém, Grenouille, zouden ruiken!

(Patrick Süskind, *Het parfum*)

Oude mensen bewegen niet meer
Hun gebaren zijn lachwekkend, hun wereld is te klein
Van het bed naar het raam,
dan van het bed naar de stoel,
dan van het bed naar het bed.

(Jacques Brel)

- **enjambement** Er is sprake van een enjambement, als de zin doorloopt in een volgend vers:

Du jambon rose et blanc parfumé **d'une gousse**

D'ail, - et m'emplit la chope immense, avec sa mousse

(Rimbaud, *Au Cabaret-Vert*, 1870)

- **ironie** Wanneer een tekst het karakter heeft van milde spot, dan spreken we van ironie. Degene die ironiseert, heeft niet de bedoeling een ander te kwetsen. In spreektaal komt ironie vaak voor in de vorm van spottende opmerkingen waarin het tegenovergestelde gezegd wordt van wat eigenlijk wordt bedoeld.

tegen iemand die zich ongepast gedraagt: "Uw gedrag bevreemdt mij ietwat."

tegen iemand die veel te laat komt: "Vindt u het niet wat vroeg om nu al te beginnen?"

- **kwatrijn** Een kwatrijn is een strofe van vier verzen.
- **metafoor** We spreken van een metafoor, als bij een vergelijking (zie aldaar) alleen het beeld wordt genoemd, en het object wordt weggelaten. Het beeld komt dus in de plaats van het object:

In de blauwe steppen boven de aarde   (object: de lucht)
jagen de gevleugelde paarden...   (object: de vliegtuigen)

- **metonymia** Bij een metonymia berust de beeldspraak op een ander verband tussen object en beeld dan een vergelijking: men noemt een opvallend kenmerk, bijvoorbeeld het materiaal waarvan iets gemaakt is, of een voorwerp dat ermee te maken heeft:

Ongelooflijk hard schopte hij het leer in de touwen   (het materiaal i.p.v.
doelnet)   voetbal en
Heb jij de laatste Spielberg gezien?   (de maker i.p.v. de titel van de
film)

- **parodie** In een parodie wordt bekend literaire werk nagebootst. Terwijl de vorm van de oorspronkelijke tekst min of meer bewaard wordt, wordt de inhoud aangepast aan het voorwerp van bespotting.
- **personificatie** Bij een personificatie wordt een onderwerp (een ding, plant of abstract begrip) uitgebeeld als een levend wezen, of krijgt het de eigenschappen van een levend wezen:
Hier komt het ochtendgloren
dat spoken vreet
(Leo Vroman)
- **pleonasme** Het pleonasme is eigenlijk te beschouwen als een stijlfout: er wordt een vanzelfsprekend kenmerk vermeld (zie ook tautologie):

een ronde cirkel
Hij daalde de trap af naar beneden
uitstellen tot later

- **pointe** Een pointe is de strekking of gedachte die pas aan het eind van een gedicht tot uitdrukking komt.
- **sarcasme** Wanneer een schrijver op bijtende, felle wijze de spot drijft met iets, dan spreken we van sarcasme. Sarcasme betekent bloed willen zien, minachten en kwetsen. Het voorwerp van bespotting staat bij sarcasme bloot aan een ongenadige en onverzoenlijke aanval:

*Puistzwart, pokdalig, hun ogen met groene ringen
Omrand, hun bolle vingers aan hun dij verkramp
Hun schedeldak bezaaid met vage uitstulpingen
Als schilferplekken aan een oude muur geklampt*

*Zo enten zij met stuiptrekkend liefdesverlangen
Hun zonderlinge knoken op het zwart karkas
Van hun gestoelte; in de stramme sporten hangen
Getrouw van 's morgens tot 's avonds hun voeten vast!*

*(Rimbaud, Les Assis, vertaald door Paul Claes; over starre, a.h.w. met
hun stoel vergroeide bibliothecarissen)*

- **sextet** Het sextet is de benaming voor de twee terzetten (strofen van drie verzen) in een sonnet. Zie sonnet.
- **sonnet** Het sonnet is een gedicht dat veertien verzen telt, die in vier strofen gegroepeerd worden: twee strofen van vier verzen (kwatrijnen) vormen samen het octaaf, twee strofen van drie regels (terzetten) samen het sextet. Tussen het octaaf en het sextet bestaat een soort tegenstelling: de volta (chute of wending), bv. droom/werkelijkheid, vroeger/nu, vraag/antwoord, gebeurtenis/beschouwing). Het klassieke rijmschema is: abba abba cdc dcd, maar er komen ook varianten voor, zoals: abba cddc eef ggf
- **synesthesie** Synesthesie is een vorm van beeldspraak waarbij de indrukken van twee verschillende zintuigen met elkaar verbonden worden:

scherpe woorden	(gevoel + gehoor)
schreeuwende kleuren	(gehoor + gezicht)
zoete klanken	(smaak + gehoor)

- **tautologie** Dit is eigenlijk een stijlfout: een begrip wordt herhaald met een ander woord dat dezelfde betekenis heeft:

*eenzaam en alleen
gratis en voor niets
in vuur en vlam
Zij zat daar triest en droevig*

- **terzet** Een terzet is een strofe van drie verzen.
- **vergelijking** Iets (het object) wordt vergeleken met iets anders (het beeld). We spreken van een vergelijking als zowel het object als het beeld genoemd worden. (zie ook: metafoor, metonymia, synesthesie, personificatie)

*een hoofd als een meloen
zo rood als een kreeft
een juweel van een doelpunt*

Appendix 2: eindrijm

a. indeling naar soorten rijmklanken (rijmsoort)

mannelijk

In het Frans wordt rijm mannelijk genoemd wanneer twee beklemdtoonde lettergrepen op elkaar rijmen:

*Heureux qui, comme Ulysse, a fait un beau voyage,
Ou comme cestui-là qui conquiert la toison,
Et puis est retourné, plein d'usage et raison,
Vivre entre ses parents le reste de son âge !*

(Du Bellay, Regrets XXXI)

vrouwelijk

In het Frans wordt rijm vrouwelijk genoemd wanneer twee lettergrepen op elkaar rijmen. De laatste lettergreep is een stomme e:

*Heureux qui, comme Ulysse, a fait un beau voyage,
Ou comme cestui-là qui conquiert la toison,
Et puis est retourné, plein d'usage et raison,
Vivre entre ses parents le reste de son âge !*

(Du Bellay, Regrets XXXI)

*In de klassieke Franse verskunst wordt geëist dat **mannelijk** en **vrouwelijk** rijm elkaar steeds afwisselen. In het gekozen voorbeeld is dit het geval.*

b. indeling naar de rijmende plaats (rijmschema)

*In de meeste gedichten met eindrijm is dat eindrijm geordend in een bepaald **rijmschema**.*

De belangrijkste rijmschema's zijn de volgende:

<i>slagrijm</i>	<i>a a a a</i>
<i>gepaard rijm</i>	<i>a a b b</i>
<i>gekruist rijm</i>	<i>a b a b</i>
<i>omarmend rijm</i>	<i>a b b a</i>

Sommige soorten gedichten hebben vaste rijmschema's, zoals het sonnet. Zie aldaar in de appendix literaire begrippen.

Appendix 3: lettergrepen

Meer dan in welke andere taal ook is in het Frans het aantal lettergrepen van belang. In traditionele gedichten moeten alle verzen precies evenveel lettergrepen tellen. Dit kunnen in de praktijk 8, 10 of 12 lettergrepen zijn. Het **alexandrijn** (zie appendix literaire begrippen) met zijn 12 lettergrepen is de meest gehanteerde versvorm in Franse gedichten.

Hoe om te gaan met de stomme e?

1. een stomme e aan het **eind van een vers** wordt **niet meegeteld** als lettergreep:

Pi / co / té / par / les / blés, // fou / ler / l'her / be / me / nue
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

2. een stomme e **die door een klinker wordt gevolgd** wordt ook **niet meegeteld**:

C'est / un / trou / de / ver / dure // où / chan / te u / ne / ri / vière
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

3. een stomme e **die door een medeklinker wordt gevolgd** wordt **wel meegeteld**:

C'est / un / trou / de / ver / dure // où / chan / te u / ne / ri / vière
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Voorbeeld: Rimbaud, Sensation (1870)

Par / les / soirs / bleus / d'é / té // j'i / rai / dans / les / sen / tirs,
Pi / co / té / par / les / blés, // fou / ler / l'her / be / me / nue:
Rê / veur, / j'en / sen / ti / rai // la / fraî / cheur / à / mes / pieds.
Je / lais / se / rai / le / vent // bai / gner / ma / tê / te / nue.

Je / ne / par / le / rai / pas, // je / ne / pen / se / rai / rien:
Mais / l'a / mour / in / fi / ni // me / mon / te / ra / dans / l'âme,
Et / j'i / rai / loin, / bien / loin, // com / me un / bo / hé / mien, (elf lettergrepen!)
Par / la / Na / ture, - / heu / reux // com / me a / vec / u / ne / femme.

Zoals je ziet is het zevende vers onregelmatig. Het telt volgens de regels slechts 11 lettergrepen. Je zou een kunstgreep toe kunnen passen door bohémien als volgt onder te verdelen: bo / hé / mi / en.